

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2024-2-4>

УДК 331.5.330

JEL E24, J40

Л. К. Семів

доктор економічних наук, професор, професор кафедри соціального забезпечення та управління персоналом Львівського національного університету ім. Івана Франка, м. Львів
e-mail: semivlubov@gmail.com.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1219-1970>

Т. М. Демкович

аспірантка кафедри соціального забезпечення та управління персоналом Львівського національного університету ім. Івана Франка, м. Львів
e-mail: demkovych.tetiana1@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6642-3290>

ТІНЬОВА ЗАЙНЯТИСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ І ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ

Проаналізовано теоретичний зміст тіньової зайнятості та встановлено, що у вітчизняних і закордонних науковців відсутній чіткий механізм її визначення. Показано, що у 2021 р. чисельність неформально зайнятого населення зменшилася порівняно з відповідним показником 2017 р. на 3,4%. Зазначено, що через повномасштабне вторгнення росії в Україну дані не оновлювалися з 2022 р. На основі дослідження даних профільної платформи Freelancehunt доведено, що адаптаційний рівень трудових ресурсів до сучасних змін ринку праці через цифрові технології є достатньо високим. Це підтверджує важливість фрилансу для ринку праці України та відповідає вимогам бізнесу. Розглянуто характерні риси тіньової зайнятості через використання цифрових технологій, а також притаманні їй переваги та недоліки. Запропоновано шляхи адаптації тіньової зайнятості крізь призму цифрових технологій в Україні та зроблено наголос на гуманному підході з перспективними можливостями для соціальних гарантій, безпеки та толерантного ставлення суспільства в подальшому використанні аспектів цифрових технологій на ринку праці.

Ключові слова: тіньова зайнятість, неформальна зайнятість, цифрові технології, незадекларована праця, цифровізація, ринок праці, соціально-трудові відносини.

Semiv L. K., Demkovych T. M. SHADOW EMPLOYMENT THROUGH THE PRISM OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN UKRAINE: ANALYSIS AND WAYS OF ADAPTATION

The article analyzes the process of shadow employment formation through the prism of modern digital technologies in Ukraine. The authors reveal that the theoretical content of shadow employment is ambiguous, as there is no clear coordinated mechanism for its definition among both domestic and foreign scholars. Essentially, the concept of «shadow employment» is multidimensional, encompassing «informal employment», «undeclared work», «unregistered activities», «unofficial labor», and others, indicating a lack of coherence and a regulatory control system for this phenomenon. In the current state of economic, pandemic, and military escalation challenges and threats in Ukraine, the era of digital technologies has become widespread, leading to opportunities for shadow employment. The article shows that the number of informally employed population had a tendency to decrease in 2021, reaching 3 million people, which is 3.4% less than in 2017. However, due to the full-scale invasion of russia into Ukraine, the data have not been updated since 2022. Based on the study of the Freelancehunt platform, the article proves that the level of adaptation of labor resources to changes in the modern labor market through digital technologies is quite high. This understanding also confirms the importance and scaling of freelancing in the sphere of economic activity of the state, which occupies a significant share of opportunities in the Ukrainian labor market, meeting the demands of business and the modern challenges of advanced technologies. The authors show the index of digital transformation in Ukraine, which includes various aspects of social life, while the highest indicators observed include «paperless mode», «institutional capacity» and «penetration of basic e-services». The article outlines the characteristic features of shadow employment through the use of digital technologies, along with its inherent advantages and disadvantages in the era of the scaling digitalization. The ways to adapt shadow employment through the prism of digital technologies in Ukraine are proposed, with an emphasis on a humane approach with promising opportunities for social guarantees, security, and a tolerant attitude of society in the further use of digital technology aspects in the labor market.

Keywords: shadow employment, informal employment, digital technologies, undeclared work, digitalization, labor market, social and labour relations.

Постановка проблеми. Цифрові технології та провідні аспекти четвертої промислової революції справляють значний вплив на економічну господарську діяльність в Україні. Саме завдяки

цифровим технологіям відбуваються суттєві зміни на сучасному ринку праці. Провідні технології стали головним критерієм для здійснення господарської діяльності, формуючи цілісний технологічний

механізм ринкового середовища, який поєднує у собі цифровізаційне поле об'єктів і суб'єктів економічного простору.

Найбільшого технологічного впливу зазнає сфера соціально-трудових відносин, трансформуючи фактори зайнятості, безробіття та похідних сфер економічної діяльності. Вплив пандемії, повномасштабне вторгнення росії в Україну, зовнішня та внутрішня міграція людей, зміни в особливостях та організації праці, сучасний стан економічних зрушень спонукають дедалі більше людей до здійснення неформального працевлаштування, чим і посилюють проблему тіньової зайнятості в Україні.

У цій статті дослідження теоретичних і практичних аспектів формування цілісності поняття тіньової зайнятості через цифрові технології в Україні проводилося загальнонауковими методами наукового пізнання: аналіз літератури, синтез і метод логічного узагальнення для дослідження понятійного змісту тіньової зайнятості та цифровізації; статистичний аналіз рівня неформальної зайнятості та цифровізації в аспектах господарської діяльності ринку праці в Україні; системний метод узагальнення тіньової зайнятості крізь призму цифрових технологій і шляхів для адаптації їх в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Понятійні аспекти, причини та тенденції до сучасних викликів стосовно тіньової економічної діяльності досліджувалася вітчизняними (З. Варналій, Е. Лібанова, Л. Шаульська, Г. Юрчик, Н. Якімова) і зарубіжними вченими (П. Гутман, Б. Кельмансон, Л. Медіна, Т. Путнінс, Е. Фейг, Ф. Шнайдер та інші).

Метою статті є аналіз характерних рис поняття тіньової зайнятості в умовах масштабування цифрових технологій та можливі шляхи адаптації до таких змін.

Основні результати дослідження. Сучасність питання тіньової зайнятості є потенційно важливим аспектом у сфері економічного господарювання держави та має низку функціональних критичних показників, які важко піддаються контролю та регулюванню з боку органів державного управління. Під час пандемічної кризи та повномасштабного вторгнення росії в Україну питання тіньової зайнятості зазнало інтенсивного масштабування, міграції та зацікавленості з боку науковців. Але статистичні дані та оцінювання рівня тіньової зайнятості у воєнний період унеможливають характеристику мінімального значення та похідних тіньової зайнятості, створюючи «капсулу» розвитку для самостійних розрахунків і можливих ймовірних емпіричних даних.

Поняття тіньової зайнятості охоплює різний спектр значення, адже кожен науковець трактує його по-своєму – «неформальна зайнятість», «прихована», «нелегальна», «зайнятість у неформальному секторі», «незареєстрована зайнятість», «неофіційна зайнятість», «чорна зайнятість» тощо. Слід зазначити, що у науковців, у законодавчих актах і міжнародних документах відсутнє цілісне бачення цього визначення. Як і українськими вченими, у документах Міжнародної організації праці (МОП) вживається

поняття «неформальна зайнятість» (informal employment), а у практиці Європейського Союзу використовують також і поняття «незадекларована праця» (undeclared work).

Вітчизняні вчені Л. Шаульська та Н. Якімова поняття тіньової зайнятості трактують як трудову діяльність, що дозволена чинним українським законодавством, проте процедура її реєстрації не передбачена або обмежена, а результати (доходи) не враховуються офіційною статистикою (не декларуються) і не підлягають оподаткуванню [1]. Е. Лібанова розділяє ці визначення та надає змісту незареєстрованій зайнятості як такій, що охоплює тіньовий, кримінальний та неформальний сектори [2]. Схожої думки дотримується вітчизняна науковиця О. Коломієць, яка вважає найбільш негативним проявом тіньової зайнятості нелегальну зайнятість. Водночас неформальна зайнятість, на її думку, є найбільш поширеним видом тіньової зайнятості, окремими її видами є неспостережувана та незадекларована зайнятість [3].

Прихильницею протилежних поглядів є Г. Юрчик, яка вважає, що поняття «нелегальна зайнятість», «незареєстрована зайнятість» і «нерегламентована зайнятість» несуть однакове змістове навантаження та є видами тіньової зайнятості, що розглядається як не оформлена відповідно до вимог чинного законодавства зайнятість, вилучена зі сфери соціально-трудових відносин, не враховується державною статистикою та не підлягає оподаткуванню (приховується від обліку та контролю) [4].

Іноземні вчені Б. Кельмансон, Л. Медіна та інші надають значенню тому, що рівень інституційної та регуляторної якості є важливим, оскільки слабкі ознаки (зокрема відсутність дотримання законодавчої бази, високий рівень корупції або низький рівень ефективності уряду) сприяють здійсненню неформальної діяльності. Масштаби неформальної зайнятості, на їхню думку, впливають на інновації та продуктивність [5].

Австралійський науковець Т. Путнінс вважає, що тіньова діяльність «спотворює» офіційні статистичні дані, наприклад ВВП, які є важливими сигналами для держави. На його думку, тіньову економічну діяльність (як і більшість явищ) важко виміряти, адже ще не знайдено надійнішого та найкращого методу для її оцінювання. У своїй роботі Т. Путнінс та А. Саука [6] дійшли висновку, що дослідження приватних підприємств шляхом звернення до керівників компаній дасть змогу реалізувати на макrorівні підходи для зменшення тіньової економічної діяльності, ураховуючи, що саме вище керівництво знає її складові – незадекларовані заробітні плати («у конвертах»), незареєстровані або приховані працівники та незадекларовані прибутки бізнесу.

Австрійський економіст Ф. Шнайдер дотримується думки, що тіньова економічна діяльність – це різноманітні господарські дії, які впливають на створення офіційного ВВП, але які безпосередньо не реєструються, не вимірюються або не декларуються [7]. Міжнародна організація праці розглядає

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

незадекларовану працю як оплачувані види діяльності, що є законними за їхнім характером, але не задекларовані в органах державної влади, ураховуючи різноманіття регуляторних систем членів-ЄС [8].

Теоретичний аналіз підтверджує факт різнопланового підходу стосовно визначення тіньової зайнятості як в Україні, так і у світі, тому залежно від особливостей кожної держави це поняття трактується по-іншому. Утім, важливим підґрунтям для реалізації успішних стратегій управління та контролю аспектів неформальної зайнятості буде статистичний підхід. Тіньова економічна діяльність в Україні прогресує швидкими темпами. На рис. 1 зображено динаміку неформальної зайнятості населення у віці 15-70 років у 2017-2021 рр. Слід зазначити, що повномасштабне

вторгнення росії в Україну та його наслідки присутні також у сфері статистичного аналізу, адже з 2022 р. і досі щодо рівня неформальної зайнятості дані відсутні і не розраховуються.

Але, як бачимо з рис. 1, легальні трудові відносини зазнають значного приросту, про що свідчать дані рівня неформальної зайнятості у віці 15-70 років останніми роками: з 2017 р. до 2021 р. він опустився з 22,9 до 19,5%; якщо у 2017 р. нараховувалося 3,7 млн осіб неформально зайнятого населення, то у 2021 р. відповідний показник становив 3 млн осіб. Наведені цифри не є ідеальними та свідчать про високий рівень тінізації трудових відносин, але позитивом можна вважати щорічне зменшення чисельності неформально зайнятого населення.

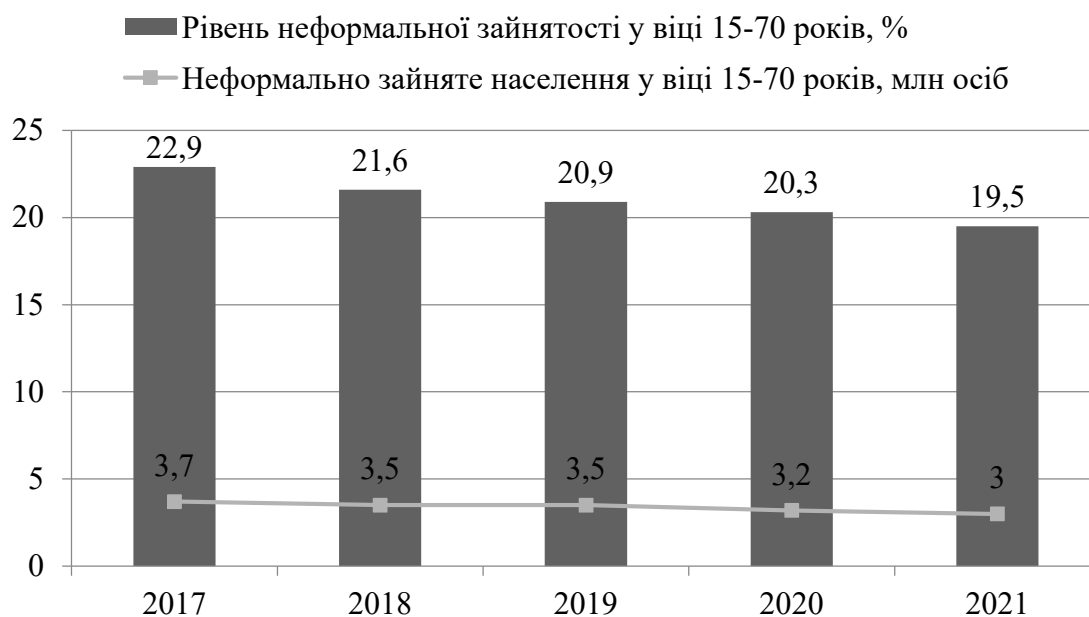

Рис. 1. Рівень неформальної зайнятості у віці 15-70 років у співвідношенні до загальної кількості зайнятого населення, %

Джерело: побудовано авторами на основі даних [9].

Русійним фактором змін на вітчизняному ринку праці став вплив цифрових технологій. Зміни торкнулися і сфери соціально-трудова відносин – мотиваційні чинники, форми та види праці, нові якості та ключові стимули працівника, кваліфікаційні здібності, потенційні можливості та перспективи в галузях економіки, безпосередньо пов'язаних із цифровізацією. Процеси використання цифрових технологій трансформують соціально-трудова відносини, створюючи як можливості для їхнього розвитку, так і нові виклики для подальшого використання – формується цикл певних чинників залучення явища цифровізації на ринку праці, деструктивним наслідком яких є тіньова зайнятість. Варто зазначити, що соціально-трудова сфера змінюється відповідно до сучасних технологічних змін, охоплюючи аспекти структурних одиниць ринку праці, виробництва, умови та графік працевлаштування, обов'язки працівників, соціального захисту, гарантій, зобов'язань і зайнятості тощо.

Міністр цифрової трансформації М. Федоров зазначав, що цифровізація – це поступове перетворення усіх державних послуг на зручні онлайн-послуги [10]. Ще одне визначення цифровізації (від провідного експерта економічних і соціальних програм Центру Разумкова К. Маркевич): «... одна з визначальних тенденцій розвитку людської цивілізації, яка формує більш інклюзивне суспільство та кращі механізми управління, розширює доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської справи, підвищує якість та охоплення державних послуг, розширює спосіб співпраці людей, а також дає змогу скористатися більшим розмаїттям товарів за нижчими цінами» [11].

Процес цифровізації суспільства та розвитку цифрових технологій найбільшого розквіту здобув під час пандемії COVID-19, коли виникла потреба швидкої адаптації до роботи в онлайн-середовищі. Цифровізація під час пандемічної кризи продемонструвала важливість і необхідність для сучасного суспільства. Вона не лише дала змогу

підтримувати функціонування різних секторів економіки та соціального життя, але й стимулювала розвиток нових технологій і підходів, що є корисними й у постпандемічному світі, а повномасштабне вторгнення росії в Україну ще більш розширило горизонти використання цифрових технологій на вітчизняному ринку праці.

З огляду на це профільна платформа Freelancehunt проаналізувала основні тенденції та показники, результати яких свідчать, що через війну в Україні велика кількість осіб перейшли на роботу в онлайн-середовищі, а незначна частка людей наважилися змінити професійний напрям, тому у 2022 р. потік фахівців був значним: кількість замовників послуг на фрилансі збільшилася на 14%, бюджет на фриланс-проекти виріс [12]. За даними платформи можемо зробити висновок, що приріст рівня кількості працівників та, відповідно, замовників послуг свідчить про достатньо високий рівень адаптаційності ринку праці до сучасних викликів цифрових технологій і цифровізації економіки, а також змін інтересів споживачів. Такий розвиток подій засвідчує важливість і бажаність явища фрилансу в економічних сферах життя держави та займає велику частку провідної категорії на ринку праці в інтенсивній трансформації технологічних аспектів та адаптації до вимог бізнесу.

Індекс цифрової трансформації регіонів України – це один з абсолютних показників оцінювання цифровізації суспільства, який характеризує готовність до змін завдяки передовим технологіям і здатність оновлювати та приймати цифрові дії головним цифровізаційним органом (його командою) – Міністерством цифрової трансформації України. У структурі індексу цифрової трансформації регіонів України містяться субіндекси, які характеризують такі напрями: розвиток ЦНАП, проникнення базових е-послуг, інституційна спроможність, упровадження режиму «без паперів», розвиток інтернету, цифрова освіта, галузева цифрова трансформація та візитівка області. У 2023 р. для України середнє значення індексу цифрової трансформації становить 0,632 (максимальне значення – 1), найвищі показники спостерігаються в таких субіндексах, як «режим без паперів» (0,697), «інституційна спроможність» (0,678) та «проникнення базових е-послуг» (0,666). Найнижчого показника досягнуто в субіндексі «галузева цифрова трансформація» (0,560), що вказує на потребу посилення роботи у сферах кібербезпеки, охорони здоров'я та цивільного захисту [13].

Цифрові технології дають змогу здійснювати діяльність незалежно від того, де ти знаходишся, забезпечують дистанційний відеозв'язок, купівлю-продаж товарів і послуг, роботу кол-центрів тощо завдяки всесвітній мережі «Інтернет». Дедалі більше людей у сучасному світі використовують локальні та глобальні цифрові посередники для здійснення своєї діяльності та замовлення послуг. Щоб зменшити масштаби тіньової економічної діяльності, державні органи України стикаються з викликом ефективного контролю та регулювання діяльності, що здійснюється через такі платформи. Тіньовій

зайнятості в аспекті цифрових технологій, на нашу думку, притаманні певні характерні риси:

- відсутність офіційних трудових відносин. Здебільшого будь-яка економічна діяльність у сфері цифрової гіг-економіки здійснюється без укладання офіційних договорів, що дає змогу роботодавцям уникати оподаткування та соціальних державних виплат;
- гнучкий робочий графік – можливість працювати незалежно від певних ustalених нормами робочих годин, у зручний час для працівника. Найбільш привабливим це може стати для тих, хто вже має офіційну зайнятість (студенти або пенсіонери);
- використання цифрових платформ. Інтернет-платформи (включно зі згаданими вище ресурсами) стають посередниками між працівниками та роботодавцями, надаючи певний спектр послуг і можливостей для заробітку;
- недостатня соціальна захищеність. Працівники та їхній статус законодавчо не підкріплені (трудові договори не укладаються), що результується відсутністю соціальних гарантій, безпечних умов праці та соціальної допомоги від підприємства та держави.

Тіньова зайнятість через цифрові технології має як свої переваги, так і недоліки. Вона пропонує значні можливості для індивідуальної свободи та додаткового заробітку, але створює також серйозні виклики для соціального захисту та трудового законодавства. На нашу думку, до переваг належать: гнучкість і автономія – працівники можуть самостійно обирати час і місце роботи; додатковий заробіток – можливість заробляти додаткові гроші поза основним місцем роботи; глобальний ринок праці – використання широкого доступу до роботи завдяки мережі «Інтернет». Недоліки: нестабільність доходу – заробітна плата може бути нерегулярною і з непередбачуваними обставинами (повна / часткова невиплата, невідповідність домовленостям тощо); відсутність захисту – унеможливлене наявність соціального захисту й гарантій для працівника, включно із соціальними виплатами; ризик експлуатації – відсутність регулювання може призводити до експлуатації працівників, неналежних умов праці, використання трудового потенціалу понаднормово або не за професійним спрямуванням тощо.

Адаптація до цифрових технологій є ключовою для успішної інтеграції у сучасний ринок праці та суспільне життя. Вона потребує комплексного підходу, який охоплює освіту, доступ до інфраструктури, законодавчі зміни та соціальні ініціативи. Нами розроблено шляхи адаптації суспільства до цифрових технологій, ключові чинники успішної реалізації заходів з мінімізації тіньової зайнятості:

1. Підвищення цифрової грамотності:

- освіта та тренінги: проведення освітніх програм, тренінгів, вебінарів чи онлайн-курсів для підвищення цифрових навичок серед населення. Важливим критерієм буде навчання базовим

навичкам роботи з комп'ютером, інтернетом, спеціалізованим програмам і платформам, а також доступність онлайн-курсів, що охоплюють різні аспекти цифрових технологій, і використання соціальних медіа для бізнесу;

- технічні навички: вивчення основ програмування та роботи з даними, що може стати мотиваційним вектором для змін і «відкрити двері» новим можливостям на ринку праці.

2. Технологічна підтримка:

- платформи для фрилансу: розвиток і підтримання національних і регіональних платформ для фрилансу, які забезпечують безпечні умови праці, прозорі умови оплати й можливості для вирішення конфліктів у сфері соціально-трудова відносин;
- інструменти для роботи: надання доступу до інструментів і програмного забезпечення, необхідних для роботи в цифровому середовищі, включно із системами управління проектами, бухгалтерськими програмами, засобами комунікації тощо.

3. Інформаційна безпека:

- навчання кібербезпеці: проведення тренінгів з кібербезпеки для працівників і підприємців у сфері цифрової тіньової зайнятості, щоб вони могли захистити свої дані та діяльність від кіберзагроз;
- безпечні платформи: розвиток і підтримання безпечних цифрових платформ, які гарантують захист даних користувачів і безпеку фінансових транзакцій.

4. Соціальна рівність:

- громадські ініціативи: підтримання громадських організацій та ініціатив, що допомагають працівникам адаптуватися до цифрових технологій, надаючи консультації, навчання та іншу допомогу;
- платформи взаємодопомоги: створення платформ для обміну досвідом і взаємодопомоги серед працівників цифрової тіньової зайнятості, а також проведення конференцій, семінарів, форумів, які сприятимуть правильному прикладу та обміну досвідом і знаннями у сфері цифрових технологій, що сприятиме соціальній рівності та допомагатиме на ринку праці України.

5. Регулювання і захист прав працівників:

- трудове законодавство: розроблення і впровадження законодавчих норм, що регулюють діяльність у сфері тіньової зайнятості через цифрові технології, включно з аспектами фрилансу та гіг-економіки. У такому разі важливим буде визначення прав і обов'язків працівників і роботодавців, механізми вирішення конфліктів у цій галузі та захисту прав кожного працюючого громадянина України;
- соціальний захист: створення системи соціального захисту, яка б охоплювала працівників у сфері цифрової тіньової зайнятості. Це може передбачати страхування здоров'я, пенсійні накопичення, виплати в разі тимчасової непрацездатності тощо.

6. Підтримання підприємництва:

- фінансова допомога: надання грантів, пільгових кредитів та інших фінансових інструментів, щоб підтримати початківців і малий бізнес, включно із сферою цифрових технологій;
- консультаційні послуги: забезпечення розширеного доступу до можливостей додаткових консультацій з питань ведення бізнесу, правових аспектів, оподаткування та інших важливих критеріїв ринку праці.

7. Моніторинг і аналіз:

- дослідження і статистика: проведення аналізу та збору статистичних даних щодо тіньової зайнятості через цифрові технології, що допоможе краще розуміти масштаби та особливості цього явища, особливо у поствоєнний період;
- аналіз ризиків: оцінювання ризиків, пов'язаних із цифровою тіньовою зайнятістю, і розроблення стратегій для мінімізації їх на законодавчо підкріпленому рівні.

Запровадження цих заходів допоможе не лише знизити негативні наслідки тіньової зайнятості через цифрові технології, але й використати її потенціал для економічного розвитку та підвищення добробуту населення. Тому досягнення поставлених цілей у перспективі сприятиме позитивному вирішенню питання тіньової зайнятості в сучасному світі передових технологій і нових можливостей для працівників.

Висновки. Тіньова зайнятість крізь призму цифрових технологій стала значним явищем у сучасному світі. Під час воєнного стану вітчизняний ринок праці зазнає значних міграційних зрушень, інфраструктурних змін, тут спостерігаються збільшення чисельності соціально вразливого населення та складна демографічна ситуація, низький рівень регулювання важливих аспектів державними інституціями та інше. Важливо змінити традиційні методи управління ринку праці стосовно використання та розвитку цифрових технологій, формуючи толерантний підхід. Залучення цифрових технологій в аспектах праці, виробничих процесів і урядових програм, ураховуючи особливості та потреби суспільства, посилить ефективність функціонування системи соціально-трудова відносин і сприятиме мінімізації тіньової зайнятості.

На нашу думку, важливим аспектом адаптації у сфері соціально-трудова відносин є розуміння гуманної парадигми поєднання інтересів працівника та переваг цифрових технологій, коли трудовий потенціал використовуватиметься як високоякісний, інноваційний та ефективний інструмент, підтримувати який будуть технології. Саме так можна буде ефективно залучати фахівців і передові технології, як спосіб реалізації стратегії адаптації критеріїв зайнятості, включно з тіньовою зайнятістю крізь призму цифрових технологій в Україні. Для мінімізації тіньової зайнятості потрібно застосувати результати дослідження даних гіг-економіки та змін на ринку праці, мотиваційні стимули для працевлаштування, сучасні інформаційні технології.

Список використаних джерел

1. Шаульська Л., Якимова Н. Проблема тіньової зайнятості в контексті структурних трансформацій ринку праці. *Схід*. 2017. № 2(148). С. 28-35. DOI: [http://dx.doi.org/10.21847/1728-9343.2017.2\(148\).102663](http://dx.doi.org/10.21847/1728-9343.2017.2(148).102663)
2. Лібанова Е. М. *Ринок праці: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 224 с.*
3. Коломієць О. О. Тіньова зайнятість та перспективи її легалізації в Україні. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*: зб. наук. пр. 2017. № 14. С. 35-40.
4. Юрчик Г. М. Оцінювання масштабів і наслідків тіньової зайнятості в Україні. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*: зб. наук. пр. 2013. № 1. С. 137-143.
5. Kelmanson B., Kirabaeva K., Medina L., Mircheva B., Weiss J. Explaining the shadow economy in Europe: size, causes and policy options. *IMF Working Papers*. 2019. Iss. 278. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781513520698.001>
6. Putnins T., Sauka A. Measuring the shadow economy using company managers. *Journal of Comparative Economics*. 2015. Vol. 43(2). Pp. 471-490. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jce.2014.04.001>
7. Schneider F., Enste D. H. Shadow Economies: Size, Causes, And Consequences. *Journal of Economic Literature*. 2000. Vol. 38(1). Pp. 77-114. DOI: <https://doi.org/10.1257/jel.38.1.77>
8. *Незадекларована праця в Україні: характер, масштаби та шляхи її подолання*. Міжнародна організація праці, 2018. URL: <https://drive.google.com/file/d/1YTCEOc0blr058MwWfoIzmwJMJbjiyukm/view>
9. Неформально зайняте населення за статтю, типом місцевості та віковими групами. *Державна служба статистики України*: сайт. 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_nzn_smpvg_u.htm
10. Михайло Федоров: цифровізація – це поступове перетворення усіх державних послуг на зручні онлайн-послуги. *Міністерство цифрової трансформації України*: сайт. 18.05.2021. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mikhaylo-fedorov-tsfrovizatsiya-tse-postupove-peretvorennya-usikh-derzhavnikh-poslug-na-zruchni-onlayn-servisi>
11. Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. *Центр Разумкова*: сайт. 06.09.2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-tashliakhy-podolannia-vyklykiv>
12. Бондаренко А. Підсумки 2022 року: Freelancehunt у цифрах. *Freelancehunt.com*: сайт. 26.12.2022. URL: <https://freelancehunt.com/blog/pidsumki-2022-roku-freelancehunt-u-tsifrakh>
13. *Індекс цифрової трансформації регіонів України: підсумки 2023 року*. Міністерство цифрової трансформації України, 2023. 29 с. URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/comm unity/reports/Індекс-цифрової-трансформації-регіонів-України-2023.pdf>

References

1. Shaulska, L. & Yakymova, N. (2017). Problema tin'ovoyi zaunyatosti v konteksti strukturykh transformatsiy rynku pratsi [Problems of shadow employment in the context of the labour market structural transformations]. *Skhid – Skhid*, 148 (2), 28-35. [in Ukrainian]. DOI: [http://dx.doi.org/10.21847/1728-9343.2017.2\(148\).102663](http://dx.doi.org/10.21847/1728-9343.2017.2(148).102663)
2. Libanova, E. M. (2003). *Rynok pratsi [Labor market]*: Tutorial Kyiv: Center of education literature. [in Ukrainian].
3. Kolomiyets, O. O. (2017). Tin'ova zaunyatist' ta perspektyvy yiyi lehalizatsiyi v Ukrayini [Shadow employment and prospects for it legalization in Ukraine]. In *Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI» [Economic bulletin of NTUU «Kyiv Polytechnical Institute»]*: Vol. 14 (pp. 35-40). [in Ukrainian].
4. Yurchyk, H. M. (2013). Otsynuyannya masshtabiv i naslidkiv tin'ovoyi zaunyatosti v Ukrayini [Assessment of the scope and consequences of shadow employment in Ukraine]. In *Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka [Social and labor relations: theory and practice]*: Vol. 1 (pp. 137-143). [in Ukrainian].
5. Kelmanson, B., Kirabaeva, K., Medina, L., Mircheva, B., & Weiss J. (2019). Explaining the shadow economy in Europe: size, causes and policy options. *IMF Working Papers*. Iss. 278. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781513520698.001>
6. Putnins T., & A. Sauka (2015). Measuring the shadow economy using company managers. *Journal of Comparative Economics*, 43(2), 471-490. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jce.2014.04.001>
7. Schneider F. (2000). Enste D. H. Shadow Economies: Size, Causes, And Consequences. *Journal of Economic Literature*, 38(1), 77-114. DOI: <https://doi.org/10.1257/jel.38.1.77>
8. *Nezadeklarovana pratsya v Ukrayini: kharakter, masshtaby ta shlyakhy yiyi podolannya [Undeclared work in Ukraine: nature, scope and ways to overcome it]*: Report (2018). International Labour Organization. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1YTCEOc0blr058MwWfoIzmwJMJbjiyukm/view> [in Ukrainian].
9. Neformal'no zaunyate naseleennya za stattyu, typtom mistsevosti ta vikovymy hrupamy [Informally employed population by gender, type of area and age groups] (2022). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_nzn_smpvg_u.htm [in Ukrainian].
10. Mykhaylo Fedorov: tsyfrovizatsiya – tse postupove peretvorennya usikh derzhavnykh poslug na zruchni onlayn-posluhy [Mykhailo Fedorov: digitalization is the gradual transformation of all public services into convenient online services] (2021, May 18). *Ministry of Digital Transformation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://thedigital.gov.ua/news/mikhaylo-fedorov-tsfrovizatsiya-tse-postupove-peretvorennya-usikh-derzhavnikh-poslug-na-zruchni-onlayn-servisi> [in Ukrainian].
11. Markevych, K. (2021, Sep 06). Tsyfrovizatsiya: perevahy ta shlyakhy podolannya vyklykiv [Digitization: benefits and ways to overcome challenges]. *Razumkov*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Center: Website. Retrieved from <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-tashliakhy-podolannia-vyklykiv> [in Ukrainian].

12. Bondarenko, A. (2022, Dec 26). Pidsumky 2022 roku: Freelancehunt u tsyfrakh [2022 results: Freelancehunt in numbers] (2022). *Freelancehunt.com*: Website. Retrieved from <https://freelancehunt.com/blog/pidsumki-2022-roku-freelancehunt-u-tsyfrakh> [in Ukrainian].

13. Indeks tsyfrovoyi transformatsiyi rehioniv Ukrayiny: pidsumky 2023 roku [Index of digital transformation of regions of Ukraine: results of 2023] (2023). Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Retrieved from

<https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/reports/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B2-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-2023.pdf> [in Ukrainian].

Надійшло 10.05.2024 р.

Scientific-practical journal "REGIONAL ECONOMY"

Scientific-practical journal "Regional economy" is a specialized scientific-practical publication, which highlights such theoretical and applied issues: the formation and implementation of state regional policy in Ukraine, the problems of socio-economic life of the regions, territorial development, environmental management and ecological security, social policy, cross-border cooperation, rural development, investment and innovation policy, Finance and banking.

Journal "Regional economy" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 7.10.2015 №1021).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2012.

The journal's website: www.re.gov.ua